

ВНЕСОК ЧЛЕНІВ ТОВАРИСТВА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ 1917-1920 рр.

Четвер, 21 травня 2015, 13:02

Оксана Бунчук
(Україна, Мелітополь)

Юлія Єрмак
(Україна, Мелітополь)

В статті висвітлена культурно-освітня діяльність членів Товариства шкільної освіти та їх внесок у розвиток науково-педагогічної думки 1917-1920 рр. Тематика, досліджена автором, розкриває сутність наукової та просвітницької діяльності А. Лещенка, Т. Лубенця, С. Русової, І. Стешенка, Ф. Сушицького, П. Холодного, та ін. за період діяльності товариства, а також їхні головні досягнення на освітній ниві. Автором, у результаті наукового пошуку, виявлені та досліджені основні напрямки цієї діяльності, а саме: проведення першого і другого Всеукраїнських учительських з'їздів; організація курсів з українознавства і підвищення кваліфікації вчителів; видання наукової літератури та підручників для освітніх закладів; відкриття навчальних закладів; підготовка плану розбудови єдиної школи; розробка навчальних планів та програм дисциплін і т. і.

Ключові слова: А. Лещенко, Т. Лубенець, С. Русова, І. Стешенко, П. Холодний, Ф. Сушицький, члени Товариства шкільної освіти, Товариство шкільної освіти, науково-педагогічна думка, українська національна школа, культурно-освітня діяльність.

В статье освещена культурно-просветительская деятельность членов Общества школьного образования и их вклад в развитие научно-

педагогической мысли в 1917-1920 гг. Тематика, исследованная автором, раскрывает сущность научной и просветительской деятельности А. Лещенко, Т. Лубенца, С. Русовой, И. Стешенко, Ф. Сушицкого, П. Холодного, и др. за период деятельности общества, а также их главные достижения в системе образования. Автором, в результате научного поиска, выявлены и исследованы основные направления этой деятельности, а именно: проведение первого и второго Всеукраинских учительских съездов; организация курсов украиноведения и повышения квалификации учителей; издание научной литературы и учебников для образовательных учреждений; открытие учебных заведений; подготовка плана развития единой школы; разработка учебных планов и программ дисциплин и т. д.

Ключевые слова: А. Лещенко, Т. Лубенец, С. Русова, И. Стешенко, П. Холодный, Ф. Сушицкий, члены Общества школьного образования, Общество школьного образования, научно-педагогическая мысль, украинская национальная школа, культурно-образовательная деятельность.

The article highlights cultural and educational activities of the Society members the school of education and their contribution to the development of scientific and pedagogical thought in 1917-1920 Themes explored by the author, reveals the essence of scientific and educational activities A. Leshchenko, T. Lubenets', S. Rusova, I. Steshenko, F. Cuchicago, P. Cold, etc. during the period of activities of the society and their

main achievements in the field. The author, as a result of scientific research identified and analyzed the main directions of this activity, namely: implementation of the first and second all-Ukrainian teachers ' congresses; organization of Ukrainian studies courses and teacher training; the publication of scientific literature and textbooks for educational institutions; opening of educational institutions; preparation of plan of development of the common schools; development of curricula and programs of disciplines and T. I.

Keywords: A. Leshchenko, V. Lubenets, S. Rusova, I. Steshenko, P. Cool, F. Suchecki, members of the public school education Society school, scientific-pedagogical ideas, the Ukrainian national school, cultural and educational activities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Після 90-х років 20 століття, коли Україна стала незалежною державою, на зміну радянським прийшли нові часи з новими цінностями і з іншими поглядами на освіту і виховання. Тому вкрай важливими є дослідження діяльності видатних діячів минулого, що стояли біля витоків організації національної школи. Адже школа була, є, і буде фундаментом на якому тримається держава.

Майже 90 років тому це розуміли і провідні діячі, члени Товариства шкільної освіти (Софія Русова, Іван Стешенко, Федір Сушицький, Петро Холодний). Незважаючи на досить важку політичну ситуацію в країні, вони створили нові засади розбудови національної школи – стрижень, на якому розвивалась національна педагогічна думка. Ця

концепція була реалізована в організації Товариства шкільної освіти, біля витоків якого і стояли дані особистості.

Ми переконані, що досвід членів Товариства шкільної освіти і той внесок, який вони зробили у розвиток науково-педагогічної думки 1917-1920 рр. може бути корисним і на сучасному етапі розвитку освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел, які висвітлюють дану проблему, засвідчує, що вони охоплюють незначну кількість робіт, але саме ця група джерел стала першоосновою для сучасних досліджень з наукової діяльності членів Товариства шкільної освіти та їх внеску у розвиток педагогічної думки 1917-1920 рр. До джерел, які розкривають сутність даної проблеми, можна віднести твори сучасників членів товариства: М. Грушевського, Д. Дорошенка, Б. Пастернака, С. Сірополка, а також праці вчених нашого часу: Г. Васьковича, С. Єфремова, І. Лікарчука, Б. Матроса, П. Ротача та ін.. Характеризуючи розвиток української освіти в період революційних перетворень, ці автори частково торкалися і питання науково-педагогічної діяльності вчених зазначеного періоду.

Формування мети статті. Метою даної статті є висвітлення внеску членів Товариства шкільної освіти в розвиток науково-педагогічної думки 1917-1920 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Весною і на початку літа 1917 р. в Україні не існувало

національного державного органу, який керував би справами освіти. Його заміняли громадські організації. У м. Києві опікуватися справами освіти почало українське вчительство, яке своє першочергове завдання вбачало в українізації шкіл.

А це значить, що ще до утворення українських органів управління освітою національна громадськість взяла на себе функції керівництва українською освітою. І хоча питання створення української школи вже було об'єктивно зумовлене соціально-політичним становищем у державі, перші реальні дії були зроблені не державними органами, а українською громадськістю, згуртованою в освітні організації.

Серед освітніх товариств, що відіграли велику роль в організації української школи в означений період, було Українське Товариство шкільної освіти. Оскільки воно виникло ще до утворення Генерального Секретаріату Освіти, то саме члени цього Товариства взяли на себе рішення перших організаційних питань національної освіти [7, арк. 5 зв.].

За словами В. Дурдуківського, директора Першої української гімназії ім. Т.Г. Шевченка, ТШО було засновано при спілці українських вчителів м. Києва [6, арк. 33]. Установчі збори ТШО відбулись у помешканні клубу «Родина». Клуб «Родина» був тим осередком, навколо якого гуртувалася передова українська освітня інтелігенція. При ньому існувала Шевченківська комісія, яка займалася популяризацією творчості

Шевченка [5]. У приміщенні клубу не тільки відбулись організаційні збори ТШО, а і працювали комісії з розробки українських підручників, у тому числі і для середніх шкіл, проводив роботу організаційний комітет ВУС по підготовці Першого всеукраїнського професійного учительського з'їзду, проводило свої зібрання Товариство «Копійка на Рідну школу» та ін. Між тим, Українська Центральна Рада була заснована у Києві 4 (17) березня 1917 р. також у приміщенні українського клубу «Родина» з ініціативи Товариства Українських Поступовців за участю українських політичних партій, українських військовиків, робітників, духовенства, кооператорів, студентства, громадських і культурних організацій (Українське Наукове Товариство, Українське Педагогічне Товариство, Товариство українських техніків і агрономів тощо) [5, № 123].

А. Кравченко, зазначала, що клуб «Родина» був організований у Києві ще у 1912 р. за ініціативи Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської та Любові Миколаївни Шульгіної. До праці у клубі в різний час долучались відомі педагоги, вчені, громадські діячі, зокрема: М. Василенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Єфремов, В. Королів-Старий, В. Науменко, В. Петрушевський, подружжя Русових, Старицьких, І. Стешенко та ін.

Першим головою Товариства шкільної освіти був обраний І. Стешенко, заступником голови – П. Холодний.

І. Стешенко з перших днів українських національно-визвольних змагань 1917 – 1918 рр. – активний

учасник процесу українського державотворення, формування Української Центральної Ради (УЦР) як органу державного будівництва в масштабі всієї України. Йому вдалося згуртувати навколо ТШО видатних педагогів і організаторів освіти: А. Бакалівського, В. Догу, О. Дорошкевича, П. Зайцева, А. Лещенка, Т. Лубенця, І. Огієнка, В. Прокоповича, С. Русову, М. Сімашкевича, Ф.Сушицького, П. Холодного, В. Шарка та інших, які активно втілювали в життя ідею національної школи [7].

Одним із найголовніших результатів діяльності Товариства в 1917 р. було проведення Всеукраїнських учительських з'їздів. Уже на перших установчих зборах Товариства за пропозицією І. Стешенка було порушено питання про скликання форуму: «Товариші-вчителі. Перед нами на першому місці стоїть заснування рідної школи, щоб народ наш не калічив свого духа... Ми мусимо поставити цю справу на рівень найкращих педагогічних вимог, а для цього треба перш за все єднання...» [3, с. 3]. Перший Всеукраїнський учительський з'їзд відбувся 5-6 квітня 1917 р. Активними учасниками й організаторами цього форуму були члени Товариства шкільної освіти на чолі з І. Стешенком.

Отже, склалася реальна ситуація, коли громадська організація Товариство шкільної освіти ухвалила рішення, гідне центрального органу державного управління. Саме це дало підставу С. Постернаку зробити безпомилковий висновок, що «громадянство українське разом з українським

учительством дали початок державному органу» і очолила його людина, яка керувала громадським товариством, – І. Стешенко. До речі, подібного в історії освітньої системи України ніколи більше не було [2].

Найактивнішу участь брали члени комісій ТШО під керівництвом заступника голови, а з жовтня 1917 р. – голови Товариства П. Холодного, у підготовці і проведенні шкільної реформи та розробці «Проекту Єдиної школи на Україні». Робота над цим проектом почалася влітку 1917 року [7, арк. 6].

Вже влітку 1917 р. Журнал «Вільна Українська Школа» повідомляв, що спеціальна комісія Товариства шкільної освіти в Києві у складі О. Музиченка, І.Стешенка, П. Холодного, та ін. виробила проект єдиної школи [1, с. 153].

Коли Україна стала на шлях будівництва власного державного життя і про справи української школи почало дбати Міністерство освіти, частина членів ТШО перейшла на роботу до Міністерства. Товариство обмежило свою діяльність справою видання українських навчальних посібників.

Змінюється і склад членів Товариства у 1919 році: А. Лещенка обрано головою ТШО, яке він очолював до 1920 року. За часів головування Лещенка ТШО за власні кошти утримувало українські школи, забезпечувало їх паливом, меблями, помешканням, засновувало книжкові склади для забезпечення українських шкіл підручниками. Українське вчительство знову гуртується навколо ТШО,

кількість його членів збільшується майже вдвічі [4, с. 22-23].

Таким чином, передові кола української інтелігенції, організовані у громадське товариство, Товариство шкільної освіти, були ідейними натхненниками і творцями української національної освіти в період визвольних змагань. У різні періоди 1917 – 1920 рр. члени Товариства шкільної освіти перебирали на себе організаційні, ідеологічні, керівні, фінансові, методичні функції управління освітою. Без їх творчої праці, без їх боротьби, без їх віри українські національні уряди не мали б тієї основи, на якій постала українська школа.

Як свідчать архівні документи, ТШО виділило багатьох людей зі своїх лав до Шкільної Ради, Міністерства освіти, до просвітніх організацій та вчительської спілки. Так, відділи Генерального Секретаріату очолювали члени Ради ТШО: відділ позашкільної і шкільної освіти – С. Русова, вищої школи – Ф. Сушицький, середньої школи – Л. Білецький і О. Дорошкевич, народних шкіл – А. Лещенко, загальних справ – П. Зайцев. Генеральний Секретар (Міністр освіти) – І. Стешенко і його заступник П. Холодний. В. Дога очолив Учительську Семінарію на Лук'янівці. С. Черкасенко редагував перші два номери видання друкованого органу Всеукраїнської учительської спілки – науково-педагогічного журналу «Вільна Українська Школа», а потім незмінним його редактором був О. Дорошкевич [7, арк. 7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Опрацьовані архівні матеріали дають підставу зробити висновок, що історія української школи початку ХХ ст. тісно пов'язана з історією Товариства шкільної освіти. У період національно-демократичних революцій українського народу, коли він перш за все взявся за розбудову своєї школи, громадською організацією, що взяла на себе почесну роль провідника й керманіча на цьому полі, було Товариство шкільної освіти. Фактично, ТШО опікувалося справами освіти в Україні до утворення першого керівного українського освітнього органу – Генерального Секретаріату освіти.

За активної участі членів Товариства шкільної освіти (А. Лещенка, Т. Лубенця, С. Русової, І. Стешенка, Ф. Сушицького, П. Холодного, та ін.) закладено першу українську гімназію, воно взяло в свої руки українізацію школи в Україні, влаштувавши в 1917 р. перші курси українознавства для вчителів по всій Україні, розробило основні положення реформи шкільної освіти, дбало про термінологію, видання шкільних книжок.

Аналіз історико-педагогічних джерел дав можливість встановити, що у різні роки існування ТШО до його складу входили видатні українські вчені, педагоги, освітні діячі, що вважали за честь бути дійсними та почесними членами Товариства: П. Басараб, Г. Голоскевич, О. Грушевський, В. Дога, О. Дорошкевич, В. Дурдуківський, І. Зайцев, С.

Єфремов, А. Лещенко, Т.Лубенець, В.Науменко, І. Огієнко, С. Постернак, В. Прокопович, С. Руссова, П. Стебницький, І. Стешенко, О. Стешенко, Ф. Сушицький, П. Холодний, Я. Чепіга, С. Черкасенко, К.Шило, О. Яната та інші.

Бібліографія

1. З життя вчительських спілок // ВУШ. – 1918. – № 7. – с. 182.
2. Лікарчук І. Л. Стешенко Іван Матвійович // Міністри освіти України [Монографія]: В 2 т. – К., 2002. – Т. : (1917-1943 рр.). – 2002.
3. Последние новости. – 1917. – № 4402. – 24 марта.
4. Sprawozdania Rady Towarzystwa Szkolnoї Oswiety z dnia 26-go wrzesnia 1919 r. po 1-e stycznia 1920 r. – K., 1920. – 34 s.
5. Національна наукова бібліотека України ім. В. І. Вернадського Ф. 1. - Сп. № 35350 Матеріали діяльності клубу «Родина»
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ Ф. 4746 Оп. 1. Спр. 7. Постанова про заснування Кирилівської районної філії Товариства Шкільної Освіти від 01.12.1919 р., 2 арк.
7. Державний архів м. Києва Ф. 346 Товариство шкільної освіти Оп. 1. Спр. 1. Протоколи загальних зборів, комісій Товариства шкільної освіти, 25 арк.